

Voorwoord door Olof van de Wal

DE OLYMPISCHE WIJK

Ik was een jaar of tien toen ik, zoals dat heette, 'op judo ging'. Het begon met een demonstratie in het dorps huis, waar heel spannende dingen gebeurden. Grote mannen vlogen door de lucht alsof het niets was, en kwamen met een stevige klap terecht op een mat die voor de gelegenheid op de vloer was gelegd. Twee weken later rolde ik zelf over die mat, die nu in de gymzaal van de basisschool lag. Elke les begon met het leggen van de judomat en eindigde met het opruimen ervan. Het heeft direct mijn liefde voor die sport stevig verankerd. Als ik er nu op terugkijk realiseer ik me dat het te maken heeft met de combinatie van twee dingen: aan de ene kant (natuurlijk) het leren van die prachtige technieken. Minstens zo belangrijk was de andere kant: dat we zelf de ruimte maakten waarbinnen die technieken tot hun recht kwamen. En dat is een prachtige combinatie. We zijn binnen de stedelijke vernieuwing voortdurend op zoek naar de beste verhouding tussen kaders (vakmanschap) en ruimte (initiatief). Het is een verhouding die ook in dit boek op verschillende manieren aan bod komt, op een wijze die prikkelt. Beide hebben we nodig, de combinatie en de prikkeling, om onze kennis over gezondheid en stad effectiever en ons vakmanschap groter te maken.

FOTO: FEMKE HOOGLAND

Hoe goed zijn we in het bereiken van de beste combinatie? Ik zie dat we daar nog wel een weg te gaan hebben, een weg die vooral ligt in dingen niet doen, in ruimte laten. En die weg zou ik hier even willen bewandelen. Wanneer we het over sport in de stad hebben, dan gaat het vaak over de bijzondere vaardigheden die je met sport aanleert. Niet alleen

de fysieke aspecten ervan, maar ook de mentale slaan we hoog aan en brengen we onder meer in verband met zoiets als sociale stijging. Het gaat dan over motoriek en gezondheid, over leren winnen en verliezen. En over samenwerken, teambuilding. Daarnaast gaat sport in de stad vaak over de faciliteiten. Die moeten geschikt zijn, en het liefst dicht in de buurt. Het gaat daarmee over ruimte inrichten, niet ruimte laten. Dus zie ik in Rotterdam, waar ik tegenwoordig woon, veel pleinen veranderen in voetbalkooien, en zie ik elders in het land steeds meer Krajicek- en Cruyffvelden ontstaan. Zoals we dat in Nederland gewend zijn te doen, schieten we de bewoners van onze steden te hulp. Daarbij sturen we op efficiëntie en letten we op veiligheid, zodat we niet voor verrassingen komen te staan.

Het zijn belangrijke ontwikkelingen, daar wil ik geen twijfel over laten bestaan. Maar ik ben wel benieuwd naar het effect ervan op hoe we onze steden gebruiken. Wat doet het met onze wijken, en wat met ons? De voetbalkooien en Cruyff Courts zijn kant en klaar, gemaakt om mensen bij elkaar te brengen op bepaalde functies – en dat doen ze goed. Ze zijn tegelijkertijd ingericht om groepen uit elkaar te houden. Hoe we met de groepen omgaan is opmerkelijk. Diegenen die het meest luidruchtig zijn hebben de meeste kans om hun wensen verhoord te zien. Het zijn over het algemeen de overlastgevende puberende jongens waar iets voor geregeld wordt, niet de meisjes van diezelfde leeftijd. En de ouderen worden al helemaal niet geacht zich op die pleinen te vertonen, behalve om orde op zaken te stellen. Deze manier van omgaan met de publieke ruimte levert veel op, maar er is ook een bijvangst die minder plezierig is. Hans Boutellier heeft het over een nieuwe pleinvrees als hij schrijft over de neiging om de publieke ruimte steeds meer te reguleren. Spontane ordening wordt weggedrukt, schrijft hij, 'het lijkt wel alsof we steeds banger zijn voor de publieke ruimte als die niet op een of andere manier geregeld is'. Dat doet vermoeden dat het soort inspanningen om sport in de stad mogelijk te maken niet zozeer mentale weerbaarheid oplevert, maar eerder de mentale kwetsbaarheid bevestigt.

Zou het te maken kunnen hebben met het langzaam verbannen van de verbeelding? Twee jassen op de grond, een paar meter uit elkaar en je hebt een doel, sterker nog, je hebt een voetbalveld. Veel meer is er niet nodig; en veel permanentier hoeft het ook niet. Dan kan de publieke ruimte ook weer een ruimte worden waar je continu verschillende mensen met hun eigenaardigheden, hun eigen manier van spelen en sporten ontmoet, waar je soms aangenaam en soms minder aangenaam verrast kan worden. Dat levert niet alleen beter functionerende pleinen en andere publieke ruimten op, je hebt er zelf ook nog eens wat aan: Wat is sociale stijging nu zonder sociale weerbaarheid?

In een tijd waarin controle belangrijker is dan vertrouwen, en het omgaan met risico's wordt gestuurd door angst voor claims, lijkt een pleidooi voor meer verbeelding een uiting van naïeve nostalgie. Toch lijkt zich weer een aanleiding aan te dienen: het binnenhalen van de Olympische Spelen in Nederland. Die Spelen zijn een enorme generator voor verbeelding. Er wordt momenteel volop gewerkt aan de 'bid', vooral omdat de Spelen een kans voor ontwikkeling zijn. Er is zelfs een

nieuw begrip voor geïntroduceerd: de 'Olympische Hoofdstructuur'. Die richt zich vooral op de spin-off van de Olympische Spelen: Hoe kan die zo groot mogelijk zijn?

En daar ligt een kans. Waarom zouden we dat elan, die olympische gedachte, niet inzetten om ook de wijken van onze steden olympisch te maken? Een wijk die zo is ingericht dat lichaamsbeweging en ontmoeting elkaar niet uitsluiten of alleen maar mogelijk zijn op speciale plekken en afgebakende tijdstippen. Een wijk die daardoor broedplaats kan worden voor de kampioen van de toekomst. Dan gaat het niet alleen over hoogwaardige sportfaciliteiten. Minstens zo belangrijk als van jongs af aan de beweging leren, is dat je ook de verbeelding blijft oefenen.

Waar vraagt dat om? Niet om plekken die volledig ingericht en gepland zijn, ook niet om speeltuinen waar elke val onschadelijk gemaakt wordt, noch om voetbalkooien waar niet geknikerd kan worden. Het vraagt om plekken die iedereen, van peuter tot volwassene, zich mentaal kan toe-eigenen, om te spelen, te bewegen of een sport te beoefenen. We moeten voor een olympische wijk op twee sporen inzetten. Laat één spoor dat van het plannen zijn, het aanleggen van een hoofdstructuur voor de Spelen die eraan komen, met alle kwaliteit die erbij hoort, en alle mooie ontwikkelingen voor de steden die erbij betrokken zijn. Maar laat dan een ander spoor dat van het ongeplande zijn. Toen Agnes Kant nog in de politiek zat, maakte zij zich sterk voor het bestemmen van drie procent van de oppervlakte van iedere wijk voor kinderen. Laten we dat nu eens uitvoeren, onder de vlag van de olympische verbeelding. En laat dat dan plekken zijn waarin het bewegen alle ruimte krijgt, maar niet voorgeprogrammeerd is. Plekken met voldoende gelegenheid om die ruimte zelf keer op keer weer in te richten. Voldoende ook om elkaar steeds weer tegen te komen, of om een deel voor jezelf – je eigen groep – even af te zonderen. Om er te leren winnen en verliezen, samenwerken en ruziemaken, klimmen en vallen. Zo kan de olympische ambitie onze wijken van onschatbare waarde maken.

Olof van de Wal
directeur KEI

Nawoord door Henk Ovink

VAN PLAYGROUND TOT PODIUM

NEDERLAND NAAR OLYMPISCH NIVEAU

FOTO: THEO BOS

Sport in de stad is de mooie, heldere titel van dit inspirerende boek. Sport staat namelijk voor plezier, sport staat voor het beste uit jezelf naar boven halen en sport staat vaak ook voor een goed samenspel met anderen. Ook op het gebied van steden gaat het om een combinatie van deze factoren. Niet voor niets ziet dit kabinet een belangrijke functie weggelegd voor sport. Niet alleen in de maatschappij, maar ook voor de economie. Kinderen en jongeren kunnen zich dankzij sport gezonder en socialer ontwikkelen. Volwassenen en ouderen die sporten blijven fitter en gezonder. Het zijn vooral initiatieven op het lokale niveau die deze positieve impuls mogelijk maken. Sport moet naar de mensen toe worden gebracht. Sport in de wijken van steden draagt bij aan de gezondheid en veiligheid van haar inwoners.

Sport en ruimtelijke ordening zijn, zo onderstreept dit boek, wederzijds afhankelijk: sport heeft de ruimtelijke ordening nodig voor aantrekkelijke accommodaties. Ruimtelijke ordening heeft de sport nodig om de stad leefbaar te houden.

De combinatie sport en ruimtelijke ordening moet versterkt op de agenda van de steden komen. Steden zelf spelen namelijk een centrale rol om op lokaal niveau betekenis te geven aan sport. Dit vereist een nieuwe kijk op de structuur van de stad en de inrichting en het gebruik van de openbare ruimte. Sport is een essentieel onderdeel van een goede functiemenging in stad en wijk. Al met al is dit een grote, maar zeer aantrekkelijke opgave voor de steden. Om de steden te helpen met deze opgave, moeten kennis en innovaties ten behoeve van beleid en praktijk tussen verschillende partijen uitgewisseld worden.

Sporten moet aantrekkelijk zijn. Een grote opgave voor de gemeenten lijkt dan ook de transformatie van sportvoorzieningen uit de jaren zestig en zeventig. Zij behoeven modernisering en aanpassing aan de huidige eisen zoals multifunctionaliteit. Transformatie en nieuwbouw moeten een versterkende werking hebben op de sociale cohesie en gezondheid in een wijk, in de bestaande stad. Sport draagt echter niet alleen bij aan de leefbaarheid en het oplossen van sociale problemen. Sport is óók belangrijk voor de economie. Denk bijvoorbeeld aan het geld dat wordt verdiend in de vrijetijdssector. Sport is een belangrijk onderdeel hiervan en de uitgaven op dit gebied nemen nog elk jaar toe. Sport is ook een sector waar stevig geïnnoveerd wordt als het gaat om accommodaties, materialen en technieken. Het is belangrijk om als land deze innovaties een kans te geven en deze te ondersteunen. Daarnaast kunnen grootschalige topsportevenementen, zoals de Olympische Spelen, Nederland op de wereldkaart zetten. Nederland kan zich presenteren als ambitieus, innovatief en sportief land met een goed vestigingsklimaat voor internationale bedrijven. Dit boek bevat voldoende goede argumenten om te investeren in een ruimtelijke ordening waarin sport in de stad een belangrijke factor is.

Maar hoe breng je sport naar de wijk? Sport en ruimtelijke ordening hebben, zoals dit boek aantoont, meer met elkaar te maken dan je op het eerste gezicht zou denken. Zo komt bijvoorbeeld naar voren dat sportaccommodaties in het verleden altijd aan de rand van de bebouwing geplaatst werden. In de laatste jaren is er (met name in de aandachtswijken) een steeds grotere aandacht voor sport in de stad. Door de aanleg van onder andere Cruyff Courts en Krajicek Playgrounds worden de sportfaciliteiten ingebed in de wijk en krijgen ze hierin een expliciete sociale functie. Dit is een prachtig initiatief en het toont onomstotelijk aan dat sportfaciliteiten een wijk leefbaar maken. Ook indirect kan ruimtelijke ordening bijdragen aan een sportievere en daarmee gezondere stedelijke bevolking. Zo komt dit boek met het voorbeeld van het aanleggen van autovrije zones rond scholen, waardoor ouders en leerlingen genoodzaakt zijn te voet of met de fiets naar school te komen. Ook kan de aanleg van goede fiets- en wandelpaden het aantrekkelijker maken de auto te laten staan en meer te bewegen. Zoals Olof van de Wal eerder al schreef: "Een wijk kan daardoor broedplaats worden voor de kampioen van de toekomst."

En waar kunnen deze kampioenen nu beter schitteren dan in ons eigen land tijdens de Olympische Spelen van 2028? Het kabinet heeft in het regeerakkoord aangegeven de Olympische en Paralympische Spelen naar Nederland te willen halen.

Het plan van de Alliantie Olympisch Vuur helpt daarbij. Het Olympisch Plan laat zien dat een sportieve stad een gezondere bevolking heeft, met een hoog participatieniveau. Dat leidt tot een betere sociale situatie. Ook de organisatie van topsport-evenementen draagt bij aan een gevoel van saamhorigheid en inspireert mensen zelf te gaan sporten. De Tweede Kamer heeft het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) daarom gevraagd een Olympische Hoofdstructuur te ontwerpen: een ruimtelijk plan dat het voor Nederland mogelijk maakt de Spelen van 2028 te organiseren. De Olympische Hoofdstructuur is gericht op een Nederland op olympisch niveau, met de ambitie de Spelen ook werkelijk onderscheidend te kunnen organiseren en op een duurzame *legacy*.

De Olympische Hoofdstructuur omvat het hele olympische programma. Hoe krijgen we de Spelen optimaal georganiseerd voor de sporters, de toeschouwers, de pers, de vele internationale bezoekers? Hotels, infrastructuur en stadions, media-center, vervoersconcepten en veiligheid. Alles komt aan bod. De eisen van het IOC zijn de basis, Nederland naar olympisch niveau is de inzet en de olympische beweging, heel Nederland in beweging op weg naar 2028, is de ambitie. Geen ander project maakt zo goed duidelijk hoe erg sport en ruimtelijke ordening wederzijds afhankelijk zijn. De politieke wil om de Spelen te organiseren, geeft het rijk een unieke mogelijkheid om sport echt op de ruimtelijke ordeningskaart te zetten.

'Plannen' voor de Spelen is 'plannen' met een deadline. De ontwikkeling van de Olympische Hoofdstructuur vraagt grote investeringen, *commitment* en betrokkenheid van bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties en draagvlak bij de mensen. Het rijk draagt daarbij zorg voor de grote lijnen, wet- en regelgeving inclusief, maar de invulling komt grotendeels lokaal tot stand, zonder de jaren vertraging die gemeengoed lijken te zijn geworden. De grote steden spelen een belangrijke rol bij de organisatie van de Spelen. De Spelen gaan natuurlijk om meer. Het gaat ook om de wijken van de vele dorpen en steden in heel het land. Een land dat een geweldige infrastructuur heeft voor topsport, maar de breedtesport verwaarloost, maakt geen kans de Spelen binnen te halen. Ook die breedtesport is dus een integraal onderdeel van de Olympische Hoofdstructuur.

Steden door het hele land zullen moeten werken aan de ruimtelijke kwaliteit en zich moeten realiseren dat sport geen op zichzelf staand gebeuren is. Sport is een integraal onderdeel van de stad, bevordert de gezondheid en kan bij uitstek bruggen slaan tussen mensen. Voorwaarde is dat sport dan goed geïntegreerd is in het weefsel van de stad. Het inspirerende verhaal van de Olympische Spelen is volgens het Ministerie van IenM een fantastisch middel om deze argumenten om te zetten in een sportieve ruimtelijke ordening van Nederland.

De Olympische Hoofdstructuur zet de Spelen in als katalysator om tot een andere manier van denken en samenleven te komen in Nederland. Dat gaat niet over sport of ruimtelijke ordening alleen, maar juist over de manier waarop we in Nederland met elkaar omgaan. Deze manier van denken en doen zien we nu al terug in de Alliantie Olympisch Vuur, waarin

de partners gelijkwaardig werken en zonder hiërarchie kennis en kunde bundelen. Ook deze omslag in denken én handelen is noodzakelijk om de Spelen te kunnen organiseren én een breed draagvlak te behouden. In een tijd waarin structurele bezuinigingen nodig zijn die iedereen raken, zijn we op zoek naar andere manieren van investeren, andere verdienmodellen en andere verhoudingen. Beslissingen moeten zo dicht mogelijk bij de mensen die het aan gaat genomen worden. De overheid kan niet meer alles alleen doen. Ook de spelers op de markt, onder andere woningbouwcoöperaties, bouwbedrijven en projectontwikkelaars, moeten daarom hun maatschappelijke verantwoordelijkheid pakken en participeren in sport in de stad. Her en der in het land zijn hier al succesvolle projecten uit ontstaan, zoals het Speel- en beweegplein in Eindhoven. Deze verandering van denken en doen moet bij alle betrokkenen plaatsvinden. Menselijk denken veranderen is echter nog moeilijker dan steden veranderen. Dit boek is nog maar het begin.

De Olympische Spelen zorgen voor een *legacy* op het gebied van de kwaliteit van ons land met een verbeterde sportinfrastructuur en laten bovendien zien dat Nederland ambitieus en toonaangevend is. Meedoen is belangrijker dan winnen, mits we allemaal gaan voor het hoogst haalbare!

Henk Ovink

directeur Nationale Ruimtelijke Ordening, Ministerie van Infrastructuur en Milieu